TIETEENTEKIJÄT

LAUSUNTO

VNS 2/2025 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029

Tieteentekijät kiittää eduskunnan sivistysvaliokuntaa pyynnöstä lausua Valtioneuvoston selonteon julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029. Lausuntopyynnön mukaisesti keskitymme sivistysvaliokunnan hallinnonalaan kuuluviin asiakokonaisuuksiin.

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rooli Suomen talouskasvun, kilpailukyvyn ja hyvinvoinnin perustana on kiistaton. Kansallisen tavoitteen mukaisesti vähintään 50 % nuorista aikuisista tulisi suorittaa korkeakoulututkinto vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteesta ollaan kuitenkin merkittävästi jäljessä, eikä hallituksen puoliväliriihen 2025 päätökset tue sen saavuttamista.

Päätökset ovat vakavassa ristiriidassa hallituksen omien koulutus- ja tiedepoliittisten tavoitteiden kanssa. Korkeakoulujen perusrahoitusta vähennetään 30 miljoonalla eurolla vuonna 2026, 20 miljoonalla eurolla vuonna 2027 ja 15 miljoonalla eurolla vuodesta 2028 alkaen. Lisäksi OKM:n hallinnonalan 65 miljoonan euron sopeutuksista 52,7 miljoonaa kohdistuu korkeakoulutukseen. Säästöstä yliopistojen valtionrahoitukseen kohdennetaan 35,8 milj. euroa ja ammattikorkeakoulujen rahoitukseen 16,9 milj. euroa. Yhteensä korkeakoulujen perusrahoituksesta leikataan siis 117,7 miljoonaa euroa vuosina 2026–2028. Tämä heikentää opetuksen ja tutkimuksen resursseja laajasti. Pienenevä perusrahoitus uhkaa erityisesti henkilöstön jaksamista ja opetuksen laatua.

Hallituksen päätökset vesittävät pitkälti myös tohtorikoulutuspilotin, jos pysyvää rahoitusta jatko-opiskeluun ei ole tulossa. Vaikka pilotti loppuu vasta 2028, niin ei ole johdonmukaista, että jatko-opintoihin ei tehtäisi panostuksia tällä välillä.

Kuten Tieteentekijät on todennut, leikkaukset vaarantavat korkeakoulutuksen ja tutkimuksen pitkäjänteisen kehittämisen, henkilöstön työolosuhteet ja tutkijanuran houkuttelevuuden. Kun samaan aikaan kasvatetaan aloituspaikkojen määrää ja tavoitellaan korkeampaa koulutustasoa, mutta vähennetään opetuksen ja ohjauksen perusresursseja, on selvää, että opetuksen laatu ja opiskelijoiden oppimistulokset kärsivät. Myös tulospohjainen perusrahoitus painostaa laskemaan rimaa, jotta mahdollisimman moni saadaan valmistumaan tavoiteaikataulussa.

Hallitus aikoo panostaa korkeakoulujen aloituspaikkojen määrän nostoon 100 miljoonaa euroa. Mahdollinen kertaluontoinen lisärahoitus korkeakoulujen aloituspaikkojen määrien nostamiseksi ei korvaa pysyvää ja vakaata perusrahoitusta.

Pidämme valitettavana, ettei puoliväliriihessä tehty päätöksiä kansainvälisten osaajien veto- ja pitovoiman parantamiseksi. Hallituksella olisi ollut useita keinoja edistää kansainvälisten osaajien houkuttelua ja asettumista Suomeen. Suomen kansainvälistyminen ja osaamisperusteinen maahanmuutto vaativat nykyistä sujuvampia oleskelulupakäytäntöjä ja kotoutumisen tukea. Väitöskirjatutkijoille tulisi myöntää oleskelulupa koko väitöskirjaprosessin ajaksi, ja korkeakoulututkinnon suorittaneille tulisi mahdollistaa pysyvä oleskelulupa ilman lisäkriteereitä.

Lisäksi kansainvälisille osaajille on tarjottava mahdollisuus oppia suomea tai ruotsia työ- tai opiskeluaikana.

Tieteen, tutkimuksen ja korkeakoulutuksen näkökulmasta myönteistä on hallituksen päätös vahvistaa tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitusta sekä kohdentaa sitä suoraan ensimmäistä kertaa korkeakoulujen perusrahoitukseen.

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkimusta ja tutkimus- ja kehittämistoimintaa vahvistetaan yhteensä 30 miljoonalla eurolla vuonna 2026 ja 54 miljoonalla vuodesta 2027 lähtien.

Tutkimus- ja kehittämisrahoituksen suora kohdentaminen korkeakoulujen perusrahoitukseen on tervetullut toimi, mutta tarpeeseen nähden summat ovat hyvin maltillisia.

Tieteentekijät muistuttaa, että tutkimus- ja kehittämisrahoitusta tulee kohdentaa entistä vahvemmin suoraan korkeakouluissa tehtävään tutkimustoimintaan. Vakaalla ja vahvalla perusrahoituksella turvataan laadukas perustutkimus ja korkeakoulutus, jotka ovat Suomen kasvun, kilpailukyvyn ja innovaatioiden pohja. Perusrahoituksesta huolehtimalla varmistetaan myös tutkimuksen ja koulutuksen välinen yhteys sekä saatetaan TKI-toiminnan hyödyt monipuolisesti koko yhteiskunnan käyttöön.

On aivan mahdotonta määrittää ennakoivasti, miltä alalta ja minkälaisesta tutkimuksesta tulevat innovaatiot syntyvät. Siksi perustutkimuksen rahoitukseen tulisi panostaa laajasti.

Puoliväliriihessä nousi esiin myös mahdollisuus tutkintojen suorittamista avoimen korkeakoulutuksen kautta sekä aloituspaikkojen kohdentamista talouskasvua tukeviin tutkintoihin. Korkeakoulutuksen tulee Suomessa säilyä maksuttomana, joten vastustamme kokonaisten tutkintojen suorittamisen mahdollistamista avoimessa yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. Kuten Tieteentekijät on korostanut, tiedepolitiikka tarvitsee johdonmukaisuutta, avoimuutta ja laajaa vuoropuhelua – ei yksipuolisia ja hätiköityjä rakenteellisia ratkaisuja.

Tieteentekijät painottaa, että eduskunnan tulisi kiireellisesti:

- Torjua perusrahoituksen leikkaukset ja varmistaa, että koulutus- ja TKI-tavoitteet rahoitetaan realistisesti.
- Sitoutua koulutuksen ja tutkimuksen parlamentaariseen pitkäjänteiseen rahoituslinjaukseen.
- Korjata korkeakoulujen rahoitusmalli vahvistamalla perusrahoitusta ja vähentämällä liiallista tulosohjausta.
- Varmistaa, että aloituspaikkojen lisääminen ei heikennä koulutuksen laatua.
- Käynnistää vuoropuhelu korkeakoulukentän kanssa ennen laajojen rakenneuudistusten toimeenpanoa.

TIETEENTEKIJÄT

Suomi ei voi samaan aikaan leikata koulutuksesta ja odottaa sen tuottavan enemmän. Jos haluamme osaajia, innovaatioita ja kansainvälistä vetovoimaa, meidän on investoitava ihmisiin – opiskelijoihin, opettajiin ja tutkijoihin.

Helsinki 5.5.2025

Lisätietoja:

Puheenjohtaja Antti Pajala

Toiminnanjohtaja Nina Hahtela

Molempien sähköpostiosoitteet ovat muotoa etunimi.sukunimi(a)tieteentekijat.fi